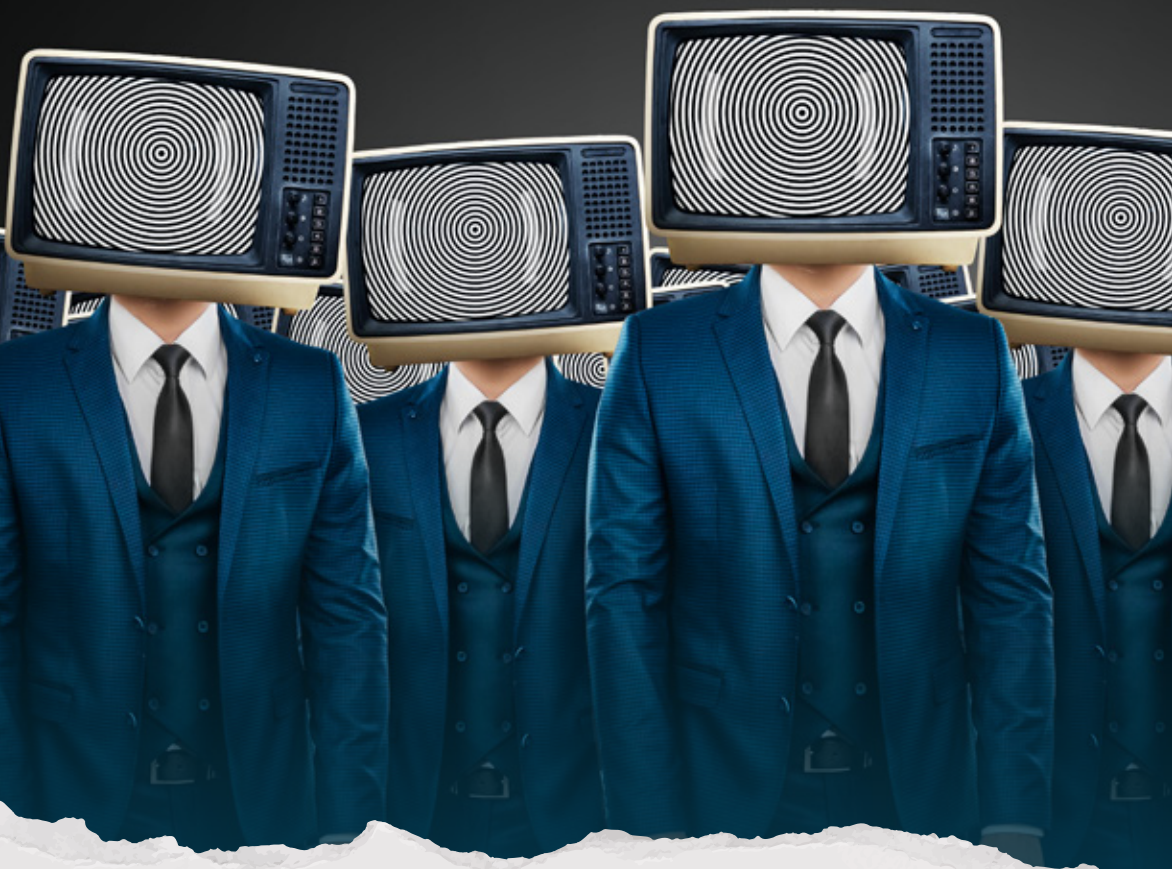

mina.
crnogorska
novinska
agencija

CEDEM
CENTAR ZA DEMOKRACIJU I LJUDSKA PRAVA

INTEGRISANI IZVJEŠTAJ O ETIČKOM IZVJEŠTAVANJU

Izdavač/Publisher

Centar za demokratiju i ljudska prava - CEDEM (www.cedem.me) i
Crnogorska nezavisna informativna agencija
Montenegro Independent News Agency Infomont d.o.o. / MINA

Za izdavača/For publisher

Nevenka Vuksanović, direktorica CEDEM
Jaša Jovičević, izvršni direktor MINA

Autor/Author

Nevenka Vuksanović

Koautor/Coauthor

Mr Milena Kovačević

Dizajn i štampa/Design i štampa

Brain Media, Podgorica

Tiraž/Print run

100

Godina izdanja/Publishing year

2025.

„Ova publikacija izrđena je u okviru projekta Unapređivanje integriteta medija: osnaživanje novinara/ki za informisano izvještavanje u Crnoj Gori. Ovaj projekat finansira Ambasada SAD u Podgorici. Mišljenja, zaključci ili preporuke koji su ovdje izneseni su stav autora i ne odražavaju nužno stav Stejt departmenta / Vlade SAD.

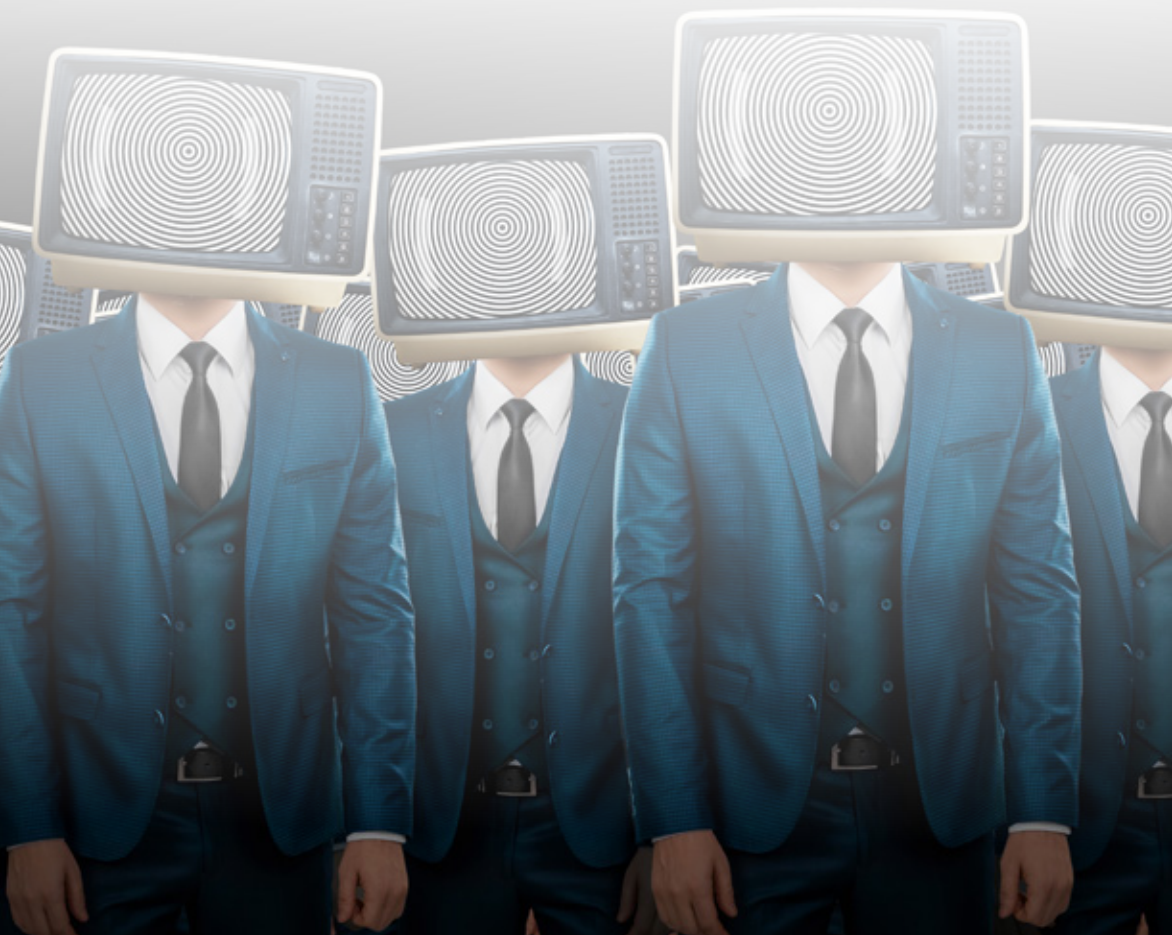
This publication was drafted through the project “Enhancing Media Integrity: Empowering Journalists for Informed Reporting in Montenegro.” This project is financed by the U.S. Embassy in Podgorica. The opinions, conclusions, or recommendations expressed herein are those of the author(s) and do not necessarily reflect the views of the U.S. Department of State or the Government of the United States. “

mina.
crnogorska
novinska
agencija

CEDEM
CENTAR ZA DEMOKRATIJU I LJUDSKA PRAVA

INTEGRISANI IZVJEŠTAJ O ETIČKOM IZVJEŠTAVANJU

SADRŽAJ:

Uvod	3
Zašto je ovaj izvještaj važan za medije?	5
Metodologija istraživanja	5
Struktura sintetizovanog izvještaja	6
Vladavina prava u Crnoj Gori: izazovi i smjernice za medijsko izvještavanje	6
Ključni zaključci i istraživački nalazi	6
Opšte preporuke za unaprjeđenje vladavine prava u Crnoj Gori	8
Specifične preporuke za unapređenje vladavine prava u Crnoj Gori	9
Preporuke za izvještavanje o vladavini prava	11
Ljudska prava u Crnoj Gori: izazovi i smjernice za medijsko izvještavanje	11
Ključne teme iz istraživanja	12
Prostor za unapređenje	14
Specifične preporuke za unapređenje ljudskih i manjinskih prava u Crnoj Gori	15
Analiza percepcija aktera: sektor bebjednosti, mediji i javnost	16
Sažetak – glavne poruke fokus grupe	17
Preporuke	17
Preporuke za institucije	18
Preporuke za medije	18
Preporuke za civilni sektor i akademsku zajednicu	19
Mediji, informativni integritet i profesionalni standardi	19
Ključni izazovi koje su prepoznali učesnici fokus grupa	20
Analiza stanja informativnog integriteta i medijskog okruženja u Crnoj Gori	21
Zaključak	20

UVOD

Ovaj sintetizovani izvještaj predstavlja rezultat četvoromjesečnog istraživačkog procesa koji je obuhvatio četiri fokus grupe posvećene ključnim oblastima za unapređenje vladavine prava, zaštite ljudskih prava i podizanja informativnog integriteta u Crnoj Gori. Fokus grupe su se bavile temama pravosuđa, ljudskih i manjinskih prava, bezbjednosnog sektora i medijskog okruženja. Cilj ovog dokumenta je da na temelju identifikovanih izazova i preporuka ponudi smjernice koje mogu služiti kao praktičan vodič za novinare, urednike i medijske radnike u izvještavanju o ovim temama na profesionalan, etičan i društveno odgovoran način.

Nalazi ukazuju da su sloboda medija, sigurnost novinara i institucionalna odgovornost snažno povezane sa širim procesima demokratizacije društva. Iako zakonski okvir u Crnoj Gori garantuje slobodu izražavanja i medija, novinari se u praksi suočavaju sa prijetnjama, fizičkim napadima, pokušajima zastrašivanja, sudskim pritiscima i ekonomskim uslovljavanjima. Nerazriješeni napadi, uključujući i ubistvo Duška Jovanovića, i dalje djeluju kao simbol nekažnjivosti i nedovoljno efikasne institucionalne zaštite, što podrijava povjerenje javnosti i slabi ulogu medija kao ključnog elementa demokratske kontrole vlasti.

Slična situacija se reflektuje i u oblasti ljudskih prava, gdje učesnici navode da pravna zaštita postoji na normativnom nivou, ali izostaje dosljedna primjena. Prema međunarodnim izvještajima i regionalnim komparacijama, države Zapadnog Balkana, uključujući Crnu Goru, i dalje se suočavaju sa ograničenim prostorom za slobodan rad novinara i branitelja ljudskih prava, što utiče na bezbjednost izvora informacija, kapacitet za istraživačko novinarstvo i javnu kontrolu institucija.

U okviru bezbjednosnog sektora, komunikacija institucija sa javnošću i medijima identifikovana je kao jedno od najkritičnijih pitanja. Učesnici su jasno ukazali na „sukob percepcija“: dok predstavnici institucija ocjenjuju da je došlo do unapređenja odnosa sa medijima, novinari i predstavnici NVO sektora navode da je komunikacija često selektivna, neujednačena i politizovana, te da zvanične informacije sve češće dolaze putem društvenih mreža umjesto kroz institucionalne kanale. Ovakav model komuniciranja utiče na javno povjerenje i otvara prostor za dezinformacije, netačne narative i medijsku manipulaciju.

Istraživanje potvrđuje da medijsko okruženje u Crnoj Gori ne predstavlja samo profesionalni već i demokratski izazov: kada informacije nijesu pouzdane, dostupne i transparentne, građani ne mogu donositi zasnovane odluke, institucije gube legitimitet, a javni diskurs postaje konfliktan, a ne konstruktivan. Upravo zato, cilj ovog dokumenta je da, na temelju identifikovanih izazova i preporuka, ponudi smjernice koje mogu služiti kao praktičan vodič za novinare, urednike i medijske radnike u izvještavanju o ovim temama na profesionalan, etičan i društveno odgovoran način.

Nalazi fokus grupa ukazuju da se vladavina prava u Crnoj Gori suočava sa strukturnim i duboko ukorijenjenim izazovima: od politizacije institucija, selektivne primjene zakona i nedostatka transparentnosti, do ograničenih institucionalnih kapaciteta i slabog povjerenja građana. Slični obrasci primjetni su i u oblasti ljudskih prava, gdje je, i pored formalnog usklađivanja zakona sa međunarodnim standardima, njihova praktična primjena i dalje ograničena. Problemi kao što su diskriminacija manjina, rodna neravnopravnost, napadi na novinare, nedovoljna institucionalna reakcija na nasilje i ranjivost LGBT+ zajednice, zahtijevaju sistemske i koordinisane intervencije.

Dodatni izazov predstavlja informativno okruženje u kojem politički pritisci, senzacionalizam, dezinformacije i digitalna manipulacija utiču na javnu percepciju i povjerenje u institucije. Učesnici fokus grupa ističu da novinari i mediji često rade u okolnostima koje otežavaju objektivno i kvalitetno izvještavanje – od nedostupnosti podataka do nejasnih komunikacionih protokola u javnim institucijama. U isto vrijeme, među građanima je prisutan nizak nivo pravne, digitalne i medijske pismenosti, što povećava ranjivost društva na manipulativne narative i dezinformacijske kampanje.

ZAŠTO JE OVAJ IZVJEŠTAJ VAŽAN ZA MEDIJE?

Uloga medija u demokratskom društvu nije samo prenošenje informacija, već i nadzor nad institucijama, zaštita javnog interesa, doprinos javnoj debati i jačanje društvene otpornosti na manipulacije. Profesionalno i tačno izvještavanje o pitanjima pravosuđa, ljudskih prava, bezbjednosti i kriznim situacijama, ima dvostruki značaj: omogućava građanima da razumiju procese koji utiču na njihov svakodnevni život i istovremeno podstiče institucije da rade transparentnije i odgovornije.

Ovaj izvještaj nudi okvir koji novinarima može olakšati rad u kompleksnim okolnostima. On pruža uvid u to kako identifikovati relevantne aktere, kako pristupiti osjetljivim temama, kako izbjeći senzacionalizam i zloupotrebu informacija, te kako raditi sa podacima u skladu sa etičkim i profesionalnim standardima. Poseban akcenat stavljen je na izazove digitalne stvarnosti, od zloupotrebe algoritama do pojave deepfake sadržaja, što zahtijeva dodatno usavršavanje i nove pristupe u medijskoj praksi.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Čitav proces je sproveden kroz četiri fokus grupe, organizovane kao vođene, ali otvorene diskusije u trajanju od približno dva sata po sesiji. Za svaku grupu korišćen je unaprijed pripremljeni tematski vodič koji je obuhvatao sljedeće oblasti:

- povjerenje i transparentnost institucija
- odgovornost i nadzor u sektoru javnih politika
- komunikacija institucija sa medijima i pristup informacijama
- profesionalni standardi u medijskom izvještavanju
- dezinformacije, maligni narativi i digitalna manipulacija
- bezbjednost novinara, zaštita izvora i institucionalni odgovor
- uloga novih tehnologija i vještačke inteligencije u medijskom i bezbjednosnom ekosistemu

Učesnicima je prethodno objašnjena svrha rada i načelo dobrovoljnog učešća uz poštovanje pravila diskusije i kodeksa privatnosti. Sve sesije su tonski snimane isključivo radi izrade transkripta i daljeg analitičkog rada, uz potpuno poštovanje anonimnosti i zaštite identiteta.

STRUKTURA SINTETIZOVANOG IZVJEŠTAJA

Dokument je koncipiran tako da objedini analitičke nalaze i ponudi praktične preporuke. Uvodni dio daje pregled ključnih izazova, nakon čega slijede tematske cjeline koje obuhvataju:

- Vladavinu prava i pravosudni sistem
- Ljudska i manjinska prava
- Bezbjednosni sektor i informativni integritet

VLADAVINA PRAVA U CRNOJ GORI: IZAZOVI I SMJERNICE ZA MEDIJSKO IZVJEŠTAVANJE

Ovi izazovi direktno utiču na kvalitet javnog informisanja, jer nedostatak podataka, nejasni protokoli komunikacije i selektivno dijeljenje informacija otežavaju medijima da izvještavaju potpuno, tačno i bez pristrasnosti. Zato je izvještavanje o pravosuđu posebno zahtjevno i zahtijeva razumijevanje institucionalne arhitekture, zakonodavnog okvira i mogućih zloupotreba, kao i razvijanje novinarskih pristupa koji osiguravaju provjeru činjenica, balansiranje izvora i izbjegavanje senzacionalizma. Samo tako mediji mogu pružiti objektivni i kontekstualizovan prikaz rada pravosuđa koji služi javnom interesu.

KLJUČNI ZAKLJUČCI I ISTRAŽIVAČKI NALAZI

1. Povjerenje u pravosudne institucije

Povjerenje građana u sudove, policiju i tužilaštva u Crnoj Gori je na veoma niskom nivou. Glavni uzroci su percepcija političkog uticaja, selektivna primena zakona i nekažnjenost za visoku korupciju. Sudovi su viđeni kao podložni političkim pritiscima, dok tužilaštva ne procesuiraju slučajeve visoke korupcije na zadovoljavajući način. Policija je optužena za neefikasnost i diskriminaciju prema marginalizovanim grupama, što dodatno urušava poverenje.

2. Transparentnost i odgovornost pravosudnih organa

Transparentnost rada pravosudnih institucija ocenjena je kao nezadovoljavajuća, što doprinosi percepciji korupcije i nekažnjenosti. Postojeći mehanizmi odgovornosti nisu adekvatni. Javni prenos sudjenja, redovno objavljivanje imovinskih kartona sudija i godišnji izveštaji o radu institucija predloženi su kao mere za unapređenje transparentnosti. Strožiji disciplinski postupci i standardizacija kriterijuma za selekciju i napredovanje sudija su ključni za povećanje odgovornosti.

3. Politizacija pravosudnih institucija

Imenovanje sudija i tužilaca često je pod uticajem političkih struktura, što narušava nezavisnost pravosudnog sistema. Partijska lojalnost se često stavlja iznad profesionalnih kvalifikacija, što podriiva nepristrasnost pravosuđa. Uvođenje transparentnijih procedura za izbor pravosudnog kadra i jačanje nezavisnih tela za nadzor procesa identifikovano je kao prioritet.

4. Kapaciteti pravosudnih institucija

Sudovi i tužilaštva su preopterećeni, nedovoljno opremljeni i suočeni sa nedostatkom stručnog kadra, što negativno utiče na efikasnost. Nedostatak tehničkih resursa i loši radni uslovi dodatno otežavaju sprovođenje zakona. Veća ulaganja u infrastrukturu, obuku i regrutaciju kadra su ključni koraci za poboljšanje kapaciteta.

5. Primjena zakona i tretman marginalizovanih grupa

Selektivna primjena zakona i diskriminacija prema ranjivim kategorijama, poput žrtava nasilja i osoba s invaliditetom, predstavljaju ozbiljne prepreke u ostvarivanju pravde. Neadekvatan tretman žrtava, posebno žena žrtava porodičnog nasilja, ukazuje na potrebu za specijalizovanim obukama za policijske službenike i reformu politika smeštaja žrtava. Uspostavljanje posebnih jedinica za rad sa ranjivim grupama može doprineti većoj humanosti i efikasnosti.

6. Neefikasnost antikorupcijskih mehanizama

Postojeće antikorupcijske institucije ne pokazuju konkretne rezultate u procesuiranju slučajeva visoke korupcije, dok nedostatak sredstava ograničava njihovu djelotvornost. Agencija za sprječavanje korupcije i Specijalno tužilaštvo moraju postati nezavisniji i transparentniji u svom radu. Veća ulaganja u kapacitete, stroži nadzor i uključivanje civilnog sektora u praćenje njihovog rada identifikovani su kao prioriteti.

7. Uticaj medijskog pritiska na pravosudne institucije

Medijski pritisak negativno utiče na nezavisnost sudija i tužilaca, koji su često pod pritiskom javnosti prilikom donošenja odluka. Jačanje komunikacije između pravosudnih institucija i medija može smanjiti prostor za spekulacije i manipulisanje informacijama. Transparentniji pristup prema javnosti može doprineti jačanju poverenja.

8. Nedovoljna edukacija i informisanje građana

Niska pravna pismenost građana doprinosi njihovoj ranjivosti i otežava im pristup pravdi. Nacionalne edukativne kampanje, besplatni pravni savjeti i uvodne pravne pismenosti u obrazovni sistem predloženi su kao rješenja. Digitalne platforme za pravne informacije takođe mogu unaprijediti pristup pravdi.

Dakle, identifikovani izazovi ukazuju na potrebu za sveobuhvatnim reformama pravosudnog sistema u Crnoj Gori. Transparentnost, odgovornost, profesionalizacija kadrova i poboljšanje komunikacije sa javnošću su ključni koraci za unapređenje povjerenja i efikasnosti institucija. Ove reforme moraju biti sprovedene kroz inkluzivan proces koji će uključiti sve relevantne aktere, od državnih institucija do civilnog sektora i građana.

OPŠTE PREPORUKE ZA UNAPRVEDENJE VLADAVINE PRAVA U CRNOJ GORI

1. Jačanje nezavisnosti pravosudnih institucija

Osigurati potpunu nezavisnost pravosudnih institucija od političkih uticaja kroz reformu procedura za imenovanje sudija i tužilaca. Transparentni procesi i uključivanje nezavisnih tijela u nadzor ključni su za obezbjeđivanje nepristrasnosti i integriteta pravosudnog sistema.

2. Povećanje transparentnosti rada institucija

Unaprijediti transparentnost pravosudnih i policijskih institucija kroz javne prenose suđenja, redovno objavljivanje izveštaja o radu i dostupnost informacija građanima. Ovi koraci doprinijeće većem povjerenju javnosti u institucije.

3. Poboljšanje odgovornosti institucija i pojedinaca

Uvesti strožije mehanizme odgovornosti za sudije, mehanizme odgovornosti za sudije, tužioce i policijske službenike. Disciplinski postupci moraju biti brzi i efikasni, a prekršaji profesionalnih standarda adekvatno sankcionisani kako bi se obezbedila odgovornost i poverenje građana.

4. Jačanje kapaciteta pravosudnog sistema

Povećati tehničke i ljudske resurse u pravosudnim institucijama kako bi se smanjilo preopterećenje sudova i ubrzali pravni procesi. Ulaganje u obuku sudija, tužilaca i policijskih službenika ključno je za profesionalizaciju njihovog rada.

5. Sprovođenje sveobuhvatnih antikorupcijskih mera

Reformisati postojeće antikorupcijske mehanizme kako bi se povećala njihova efikasnost i nezavisnost. Prioritet mora biti procesuiranje slučajeva visoke korupcije i jačanje povjerenja građana u sposobnost države da se bori protiv korupcije.

6. Podizanje svesti građana o pravima i dostupnim mehanizmima

Povećati pravnu pismenost građana kroz nacionalne edukativne kampanje, formalnu edukaciju u školama i dostupnost jednostavnih pravnih vodiča. Ovo će osnažiti građane i omogućiti im da aktivno zaštite svoja prava.

7. Unapređenje saradnje sa civilnim sektorom

Uključiti organizacije civilnog društva u procese reformi i nadzora rada pravosudnih institucija. Njihova ekspertiza i bliskost sa građanima mogu doprinijeti kreiranju praktičnih rješenja i većoj transparentnosti.

8. Jačanje integriteta pravosudnog sistema

Razviti mehanizme za praćenje i ocjenjivanje integriteta sudija, tužilaca i policijskih službenika. Fokus na etici i profesionalnim standardima mora postati centralni dio rada pravosudnog sistema.

9. Unapređenje saradnje na međunarodnom nivou

Povećati saradnju sa međunarodnim organizacijama i susednim zemljama u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije. Razmjena znanja i resursa ključna je za jačanje kapaciteta domaćih institucija.

Opšte preporuke se fokusiraju na reforme koje će obezbediti veću nezavisnost, transparentnost i odgovornost pravosudnog sistema u Crnoj Gori. Ove mjere moraju biti implementirane kroz inkluzivan pristup koji će uključiti građane, civilni sektor i međunarodne partnere u proces reformi.

SPECIFIČNE PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE VLADAVINE PRAVA U CRNOJ GORI

1. Transparentnost i odgovornost pravosudnih institucija

- **Javni prenos suđenja:** Omogućiti javne prenose suđenja u slučajevima od javnog interesa putem televizije i digitalnih platformi.
- **Publikacija imovinskih kartona:** Učiniti obaveznim redovno objavljivanje i reviziju imovinskih kartona sudija, tužilaca i visokih policijskih službenika.
- **Redovni izveštaji:** Institucije poput sudova, tužilaštava i policije treba da objavljuju godišnje izveštaje sa detaljnim podacima o broju rešenih slučajeva, trajanju postupaka i rezultatima istraga.

2. Reforma izbora i napredovanja pravosudnog kadra

- **Standardizacija kriterijuma:** Uvesti jasne i meritokratske kriterijume za izbor i napredovanje sudija i tužilaca, uz ograničavanje političkog uticaja.
- **Ocene rada:** Implementirati sistem ocjenjivanja sudija i tužilaca na osnovu broja riješenih predmeta, kvaliteta presuda i zadovoljstva stranaka.
- **Uloga civilnog sektora:** Uključiti nezavisne organizacije i stručnjake u nadzor procesa selekcije i evaluacije rada pravosudnih kadrova.

3. Borba protiv korupcije

- **Specijalizovane jedinice:** Ojačati kapacitete Specijalnog tužilaštva za procesuiranje slučajeva visoke korupcije kroz veće resurse i specijalizovane obuke.
- **Službe za internu kontrolu:** Osnovati nezavisne službe za internu kontrolu rada sudija, tužilaca i policijskih službenika.
- **Kaznene mjere:** Uvesti strožije kaznene mjere za koruptivne radnje, uključujući brže disciplinske postupke.

4. Unapređenje kapaciteta pravosudnog sistema

- **Obuka kadrova:** Uvesti kontinuirane obuke za sudije, tužioce i policijske službenike o ljudskim pravima, etici i borbi protiv korupcije.
- **Digitalizacija procesa:** Implementirati elektronske sisteme za upravljanje slučajevima kako bi se ubrzali postupci i smanjile administrativne greške.
- **Ulaganje u infrastrukturu:** Poboljšati radne uslove kroz modernizaciju sudnica, kancelarija i tehničke opreme.

5. *Zaštita ranjivih grupa*

- **Specijalizovane jedinice za žrtve:** Formirati posebne policijske i pravosudne jedinice za rad sa žrtvama nasilja, posebno žnama i decom.
- **Reforma smještajnih usluga:** Osigurati adekvatan smještaj za žrtve porodičnog nasilja i marginalizovane grupe, kako bi se izbegla dalja traumatizacija.
- **Antidiskriminacione obuke:** Sprovesti obuke za policiju i pravosudni kadar o tretmanu ranjivih grupa kako bi se smanjila diskriminacija.

6. *Unaprjeđenje odnosa sa javnošću*

- **Komunikacija sa građanima:** Pravosudne institucije treba da redovno informišu javnost o svojim aktivnostima putem konferencija, saopštenja i medijskih kampanja.
- **Pravni vodiči:** Kreirati jednostavne pravne vodiče koji objašnjavaju kako građani mogu ostvariti svoja prava kroz pravosudni sistem.
- **Online platforme:** Razviti digitalne platforme koje omogućavaju građanima da prate status svojih predmeta i dobiju pravne savete.

7. *Povećanje saradnje na nacionalnom i međunarodnom nivou*

- **Međunarodne istrage:** Jačati saradnju sa susjednim zemljama i međunarodnim organizacijama u borbi protiv organizovanog kriminala.
- **Razmjena znanja:** Organizovati seminare i konferencije za razmjenu iskustava sa pravosudnim sistemima iz razvijenih zemalja.
- **Regionalne inicijative:** Aktivno učestvovati u regionalnim inicijativama za unaprjeđenje vladavine prava.

PREPORUKE ZA IZVJEŠTAVANJE O VLADAVINI PRAVA

1. Traži zvanične podatke, ne samo izjave

- Ne oslanjati se isključivo na političke izjave ili saopštenja.
- Tražiti dokumenta: sudske presude, optužnice, statistike, izvještaje nadzornih institucija.
- Ako institucija odbije dostavu podataka, to je takođe informacija — zabilježiti odbijanje i pojasniti pravni osnov za pristup informacijama.

2. Identifikuj gdje može postojati politički interes

- Prepoznati kada je informacija tempirana, selektivno data ili emocionalno uokvirena.
- Provjeriti ko ima korist od narativa koji se promoviše.
- Ne prenositi konfliktne izjave bez konteksta institucionalnih posljedica.

3. Drži razliku između činjenica i kvalifikacija

- Činjenica: “Protiv službenika je pokrenut postupak.”
- Kvalifikacija: “Službenik je korumpiran.”
- Pravila etike izbjegavati kvalifikacije bez presude ili dokazne građe.
- **Bez presude nema etikete.**

4. Uvijek objašnjavaj proceduru, ne samo događaj

- Građani često ne razumiju šta nakon toga slijedi.
- Kratak opis postupka (ko odlučuje, u kojim rokovima, koje žalbe su moguće) povećava povjerenje u izvještavanje.

5. Budi oprezan sa pravnim terminima

- Objaviti samo ono što je institucionalno tačno: “osumnjičen”, “optužen”, “presuđen”.
- Ne koristiti izraze kao “kriv/nevjerovatan/korumpiran” prije presude.

6. Fokusiraj se na sistem, ne samo na pojedinačne slučajeve

- Slučaj je ulaz; sistem je tema.
- U svakom izvještaju dodati minimum jednu sistemsku rečenicu: ko nadzire, koja institucija prati, koji su rokovi, šta je praksa u sličnim slučajevima.
- Specifične preporuke nude konkretne korake za unapređenje vladavine prava u Crnoj Gori. Implementacija ovih mera zahteva koordinisan pristup svih relevantnih aktera, od državnih institucija do civilnog sektora i međunarodnih partnera. Samo kroz odlučne reforme mogu se izgraditi stabilne i pravedne institucije koje će služiti interesima svih građana.

LJUDSKA PRAVA U CRNOJ GORI: IZAZOVI I SMJERNICE ZA MEDIJSKO IZVJEŠTAVANJE

Ovaj dio izvještaja posvećen je stanju ljudskih i manjinskih prava u Crnoj Gori, sa posebnim naglaskom na ranjive grupe i sistemske obrasce diskriminacije. Iako je zakonodavni okvir u velikoj mjeri usklađen sa međunarodnim standardima, praksa i institucionalna zaštita i dalje su ograničene. Učesnici fokus grupa ukazuju na probleme u pristupu pravdi, nedovoljno efikasne mehanizme zaštite, selektivno postupanje institucija i nedostatak koordinacije među nadležnim organima. Novinari koji o ovim temama izvještavaju moraju balansirati između javnog interesa i zaštite identiteta, dostojanstva i sigurnosti pojedinaca o kojima izvještavaju.

1. Etnička diskriminacija i prava manjina

- **Romi, Albanci i Bošnjaci** suočavaju se s ograničenim pristupom obrazovanju, zapošljavanju i zdravstvenoj zaštiti.
- **Romi** su posebno ugroženi, s visokom stopom siromaštva i nezaposlenosti, uz sistemsku marginalizaciju.
- Postoje pravni okviri za zaštitu manjina, ali njihova implementacija je neefikasna.

2. Slabosti u implementaciji zakona i institucionalna neefikasnost

- Zakoni o ljudskim pravima postoje, ali njihova praktična primjena je ograničena zbog administrativnih prepreka i političkih pritisaka.
- **Sudski procesi su spori**, a kaznena politika nedovoljno oštra prema prekršiocima ljudskih prava.
- **Nepostojanje efikasnih mehanizama za nadzor** i evaluaciju sprovođenja zakona.

3. Sloboda medija i pritisci na novinare

- **Novinari koji izveštavaju o korupciji i ljudskim pravima često su izloženi pretnjama, nasilju i cenzuri.**
- **Politički i ekonomski pritisci** na medije ugrožavaju objektivno izveštavanje.
- Postoje slučajevi autocenzure i tendencioznog izveštavanja koje ne doprinosi zaštiti ljudskih prava.

4. Rodna neravnopravnost i nasilje nad ženama

- **Femicid i porodično nasilje** i dalje su ozbiljni problemi, uprkos zakonima koji kriminalizuju ove pojave.
- **Sudska praksa blaga prema nasilnicima**, što obeshrabruje žene da prijavljuju nasilje.
- **Niska politička i ekonomska participacija žena**, uz rodnu diskriminaciju na tržištu rada.

5. Prava LGBT+ osoba

- LGBT+ zajednica se suočava s pravnim i društvenim preprekama, uprkos napretku u zakonodavstvu.
- I dalje postoji visoka stopa diskriminacije i nasilja, dok su institucije spore u reagovanju.
- **Nedostatak obrazovnih programa** o LGBT+ pravima doprinosi negativnoj percepciji u društvu.

KLJUČNE TEME IZ ISTRAŽIVANJA

1. Ocjena pravnog okvira za ljudska i manjinska prava

- Postojeći zakoni su **formalno usklađeni s međunarodnim standardima**, ali implementacija ostaje ključni problem.
- **Politički i administrativni pritisci** onemogućavaju efikasnu primenu propisa.

2. Izazovi u implementaciji zakona

- **Loša koordinacija između institucija** i nepostojanje mehanizama za praćenje sprovođenja zakona.
- **Politička volja ključni je faktor** koji određuje koliko će zakon biti primenjen.

3. Uloga medija i civilnog društva

- **Nevladine organizacije igraju ključnu ulogu** u promociji ljudskih prava, ali se suočavaju s finansijskim i političkim pritiscima.
- **Profesionalizacija medija i etičko izveštavanje** su ključni za jačanje svesti o ljudskim pravima.

4. Društvene i kulturološke barijere

- **Patrijarhalne norme i stereotipi** otežavaju ostvarivanje prava žena, LGBT+ osoba i manjina.
- **Obrazovni sistem ne pruža dovoljno prostora** za edukaciju o ljudskim pravima.

5. Pritisci u institucijama i problem implementacije zakona

- **Politički pritisci** rezultiraju selektivnom primenom zakona.
- **Strah zaposlenih u državnim institucijama** od pokretanja slučajeva u vezi sa kršenjem ljudskim pravima.

PROSTOR ZA UNAPREĐENJE

- **Jačanje implementacije zakona** kroz strožu primenu i efikasniji institucionalni nadzor.
- **Edukacija državnih službenika i pravosuđa** o ljudskim pravima i nediskriminaciji.
- **Osnaživanje nevladinih organizacija i medija** za veću autonomiju u radu na pitanjima ljudskih prava.
- **Povećanje društvene svijesti i edukacija građana**, posebno mladih, o ljudskim pravima.

SPECIFIČNE PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE LJUDSKIH I MANJINSKIH PRAVA U CRNOJ GORI

Na temelju analize stanja ljudskih i manjinskih prava, izazova u implementaciji zakona, kao i sugestija učesnika u fokus grupi, predložene su sledeće specifične preporuke:

1. Ubrzanje zakonodavnih procedura za ljudska prava:

- U cilju brže implementacije zakona koji se tiču ljudskih prava, preporučuje se formiranje specijalizovanih radnih grupa u parlamentu koje će se baviti pitanjima ljudskih prava, kao i ubrzati proces razmatranja i usvajanja zakonskih inicijativa.
- Predložiti hitnu reviziju postojećih zakona o manjinskim pravima i antidiskriminaciji, kako bi se uklonile praznine i nesuglasnosti u zakonodavnom okviru.

2. Usmjeravanje javnih resursa na podršku implementaciji zakona:

- Preporučuje se formiranje posebnog fonda za podršku institucijama i organizacijama koje rade na implementaciji ljudskih prava, uključujući obuke za javne službenike, kao i pružanje pomoći nevladinim organizacijama koje pružaju direktnu pomoć marginalizovanim grupama.
- Ulaganje u kapacitete javnih službi za pravovremenu primjenu zakona kroz obuke za državne službenike, posebno u oblastima vezanim za prava žena, manjina, LGBT+ osoba, i osoba sa invaliditetom.

3. Integracija ljudskih prava u obrazovne kurikulume:

- Uključiti obaveznu edukaciju o ljudskim pravima u sve osnovne i srednje školske kurikulume, sa naglaskom na rodnu ravnopravnost, antirasizam, i prevenciju nasilja, kako bi mladi od najranijeg uzrasta učili o važnosti poštovanja ljudskih prava i uloge koje igraju u izgradnji socijalno odgovornog društva.
- Implementirati obuke o ljudskim pravima i etici za nastavnike i vaspitače u svim obrazovnim institucijama, kako bi se omogućilo efikasno prenošenje vrijednosti o ljudskim pravima i odgovornosti za društvo.

4. Jačanje uloge medija u zaštiti ljudskih prava:

- Stvoriti platformu za saradnju između novinara, nevladinih organizacija, i državnih institucija u cilju promovisanja ljudskih prava. Novinari treba da dobiju obuke o odgovornom izveštavanju o ljudskim pravima, diskriminaciji i rodnoj ravnopravnosti, a medijske kuće da budu podstaknute da usvoje i primenjuju etičke kodekse u izveštavanju o ljudskim pravima.
- Povećati transparentnost i odgovornost medija prema javnosti u pitanjima ljudskih prava, tako što će se osnovati specijalizovani istraživački timovi u novinarstvu koji će pratiti napredak u implementaciji zakonodavnih okvira o ljudskim pravima.

5. Povećanje socijalnih prava i uključivanje marginalizovanih grupa:

- Uvedite zakone i politike koje omogućavaju bolji pristup zapošljavanju osobama sa invaliditetom, ženama, LGBT+ osobama, i Romima, kroz obezbeđivanje radnih mesta i edukaciju koja im omogućava ravnopravno takmičenje na tržištu rada.
- Implementirati kvote za zapošljavanje manjinskih i marginalizovanih grupa u državnim i privatnim institucijama, sa posebnim fokusom na javni sektor, kako bi se obezbijedila njihova inkluzija u radnu snagu.

6. Specijalizovane mjere za prevenciju vršnjačkog nasilja:

- U cilju smanjenja vršnjačkog nasilja, preporučuje se razvoj i implementacija specijalizovanih programa prevencije nasilja u školama, koji bi obuhvatali i edukaciju o rodnoj ravnopravnosti, toleranciji i poštovanju različitosti.
- Takođe, potrebno je implementirati mehanizme za brzo i efikasno rešavanje slučajeva vršnjačkog nasilja, koji uključuju obaveznu saradnju između škola, roditelja i socijalnih službi.

7. Povećanje prava i resursa za organizacije civilnog društva:

- Nevladine organizacije koje se bave zaštitom ljudskih prava i borbom protiv diskriminacije treba da dobiju veću finansijsku i institucionalnu podršku. Ovo uključuje obezbeđivanje grantova za projekte koji se bave edukacijom o ljudskim pravima, kao i za zaštitu i pomoć marginalizovanim grupama.
- Osnažiti kapacitete civilnog društva kroz obuke u oblasti lobiranja, zagovaranja i učešća u donošenju politika, kako bi nevladine organizacije mogle da igraju aktivniju ulogu u procesu donošenja zakona i donošenju politika na nacionalnom i lokalnom nivou.

8. Stvaranje efektivnog sistema za praćenje i evaluaciju implementacije zakona:

- Uspostaviti nezavisno tijelo koje će se baviti monitorisanjem primjene zakona koji se tiču ljudskih prava i koje će redovno izveštavati o napretku, identifikovati probleme i preporučivati korektivne mere.
- Ovaj organ bi trebalo da ima ovlašćenje da pokreće istrage u slučajevima kršenja ljudskih prava i predlaže odgovarajuće sankcije za nepoštovanje zakona.

9. Podsticanje međunarodne saradnje u oblasti ljudskih prava:

- Crna Gora treba da nastavi saradnju sa međunarodnim organizacijama poput Evropske unije, UN-a i drugih međunarodnih tijela kako bi ojačala svoj okvir za ljudska prava i obezbijedila usklađenost sa međunarodnim standardima.
- Uključivanje Crne Gore u međunarodne inicijative i programe koji se bave ljudskim pravima može pomoći u podizanju svijesti o ovim pitanjima u zemlji, kao i u obezbjeđivanju dodatnih resursa za sprovođenje reformi.

10. Podsticanje građanske odgovornosti i participacije:

- Građani moraju biti više uključeni u procese donošenja odluka koje se tiču ljudskih prava, kako na lokalnom, tako i na nacionalnom nivou. Preporučuje se organizovanje javnih konsultacija o važnim zakonodavnim pitanjima, kao i uspostavljanje mehanizama za direktnu komunikaciju građana sa donositeljima odluka.
- Osnaživanje kapaciteta građana da prepoznaju i riješe kršenja ljudskih prava u svom okruženju, kroz obuke i javne kampanje, doprinosi stvaranju društva koje aktivno štiti svoja prava i prava drugih.

PREPORUKE ZA MEDIJE I CIVILNO DRUŠTVO

1. Podsticanje profesionalizacije novinarstva i nezavisnog istraživačkog izveštavanja.

- Izvještavanje o marginalizovanim i ranjivim grupama treba zasnivati na **modelu ljudskih prava**, a ne na senzacionalizmu, sa fokusom na dostojanstvu, zaštiti identiteta i javnom interesu.
- Korišćenje **adekvatne, stručne i nenormativne terminologije**, posebno kada se govori o etničkim, vjerskim, rodnim, seksualnim i socijalnim manjinama, uz izbjegavanje termina koji stigmatizuju, patologizuju ili generalizuju.
- U tekstovima razlikovati institucionalne navode od procjena i tumačenja, te jasno naznačiti kada se radi o nepotvrđenim informacijama.
- Razvijati prakse nezavisnog fact-checkinga i sistematske provjere izvora koji se bave tvrdnjama o kršenju ljudskih prava ili diskriminaciji.
- Izbjegavati predstavljanje marginalizovanih grupa isključivo kao žrtava; uključiti njihove perspektive, agenciju i konkretna rješenja koja zagovaraju.

2. Jačanje uloge nevladinih organizacija u praćenju stanja ljudskih prava.

- Povezivanje redakcija i NVO sektora **kroz tematske brifinge, baze podataka i stručne komentare**, kako bi novinari imali pristup provjerenim informacijama i analitičkim izvorima.
- Civilno društvo može doprinosti redakcijama kroz izradu **vodiča za terminologiju**, tzv. language guidelines, posebno za oblasti: rodno zasnovanog nasilja, prava osoba sa invaliditetom, LGBT+ zajednice, Roma, migranata i žrtava trgovine ljudima.
- Razmjena podataka i analiza između NVO i novinara kroz **mehanizme podrške za brzo reagovanje** (rapid response), kada je riječ o hitnim slučajevima diskriminacije, nasilja ili institucionalnog propusta.
- Podrška novinarima kroz treninge o tome kako da izvještavaju sa fokusom na **pravo na privatnost, zaštitu identiteta, bezbjednost sagovornika i pristanak na razgovor**.

ANALIZA PERCEPCIJA AKTERA: SEKTOR BEZBJEDNOSTI, MEDIJI I JAVNOST

Ova cjelina se bavi radom bezbjednosnih institucija, njihovom ulogom u očuvanju demokratskog poretka i izazovima koji utiču na unutrašnju stabilnost i javnu bezbjednost. Fokus grupa ukazala je na potrebu veće kontrole nad radom bezbjednosnih službi, transparentnijeg informisanja javnosti i jasnijih komunikacionih protokola prema medijima. Pored klasičnih bezbjednosnih prijetnji, prepoznati su i savremeni izazovi poput digitalnih manipulacija, informacijskih operacija i targetiranog širenja dezinformacija. Mediji imaju važnu ulogu u sprječavanju senzacionalizma

Izvod iz istraživanja

Ovaj sažetak predstavlja ključne poruke i nalaze fokus grupe „Bezbjednost i odbrana“. Poruke su koncizno formulisane kako bi jasno prikazale najvažnije uvide, izazove i preporuke proizašle iz diskusije. Sažetak daje pregled stanja u sektoru bezbjednosti, komunikaciji institucija sa javnošću, ulozi medija, pojavama dezinformacija i uticaju novih tehnologija.

Sažetak – glavne poruke fokus grupe

- 1. Institucije bezbjednosti se suočavaju sa razlikom između transparentnosti i povjerenja.**
Iako pojedine institucije nastoje da budu otvorenije, povjerenje građana ostaje krhko i često zasnovano na ličnim iskustvima i pojedincima, a ne na stabilno izgrađenim institucionalnim kapacitetima.
- 2. Politički uticaji i partijsko kadrovanje i dalje predstavljaju ključne prepreke profesionalizaciji i percepciji integriteta institucija.**
Učesnici su naglasili da se bez suštinske depolitizacije teško može očekivati napredak u povjerenju javnosti i kvalitetu rada bezbjednosnih organa.
- 3. Komunikacija institucija sa medijima ostaje jedan od najvećih izazova.**
Diskusija je ukazala na nedosljednost, česta kašnjenja, selektivnost i prebacivanje zvaničnih informacija na društvene mreže, što otežava profesionalno izvještavanje i smanjuje povjerenje javnosti.
- 4. Medijski sektor se suočava sa snažnom erozijom profesionalnih standarda.**
Senzacionalizam, politička instrumentalizacija, brzi digitalni formati i nedostatak solidarnosti među medijima doprinose niskom povjerenju građana i slabijem kvalitetu informisanja.
- 5. Dezinformacije i maligni narativi predstavljaju rastući bezbjednosni rizik.**
Učesnici su istakli da se manipulativni narativi često zasnivaju na kombinaciji tačnih i polutačnih informacija, što ih čini naročito opasnim i teškim za prepoznavanje.

6. Algoritamsko okruženje i digitalne platforme oblikuju informativni prostor i utiču na percepciju građana.

Posebno je naglašeno da su stariji i mladi visoko izloženi manipulaciji, bilo zbog nedostatka digitalne pismenosti, bilo zbog dominacije površnih i emocionalno obojenih sadržaja.

7. Vještačka inteligencija otvara nova polja rizika, ali i mogućnosti za unapređenje.

AI tehnologije omogućavaju sofisticirane oblike manipulacije (deepfake, mikro-targeting), ali mogu pomoći i u identifikaciji narativa, analizi podataka i snaženju istraživačkog novinarstva. Učesnici smatraju da Crna Gora mora sistemski razvijati institucionalne kapacitete za suočavanje s ovim izazovima.

8. Niska građanska i medijska pismenost smanjuje društvenu otpornost.

Učesnici prepoznaju potrebu za dugoročnim programima edukacije, posebno za mlade i starije, kako bi se povećala sposobnost građana da razlikuju vjerodostojne izvore i razumiju širi društveni kontekst informacija.

Nalazi fokus grupe ukazuju da je jačanje povjerenja, profesionalizacije i institucionalne odgovornosti u bezbjednosnom i medijskom sektoru moguće samo kroz . Ključni izazovi – poput politizacije, nedosljedne komunikacije, dezinformacija i uticaja AI tehnologija – zahtijevaju integrisane, dugoročne i sistemske pristupe. Fokus grupa potvrđuje da je unapređenje bezbjednosnog okruženja i informativnog integriteta jedan od strateških prioriteta za demokratski razvoj Crne Gore.

PREPORUKE

Na osnovu ključnih nalaza fokus grupe, izdvajaju se preporuke usmjerene ka institucijama, medijima, civilnom sektoru i akademskoj zajednici. Preporuke su usklađene sa potrebama koje su prepoznate u diskusiji i fokusiraju se na operativne, konkretne i izvodljive mjere koje mogu doprinijeti povećanju transparentnosti, jačanju profesionalnih standarda i unapređenju otpornosti društva na manipulativne narative i digitalne rizike.

Preporuke za institucije

- 1. Uspostaviti jasne i dosljedne protokole za komunikaciju tokom kriznih događaja.**
Potrebno je unaprijed definisati tok informacija, osobe zadužene za komunikaciju i rokove za reagovanje, kako bi se izbjegla konfuzija, kontradiktorne informacije i kašnjenja.
- 2. Jačati kapacitete za proaktivnu transparentnost u bezbjednosnom sektoru.**
Institucije treba da objavljuju informacije i izvještaje unaprijed, a ne samo kao reakciju na medijski pritisak ili afere.
- 3. Smanjiti politizaciju institucionalne komunikacije.**
Zvanične informacije treba da se objavljuju preko institucionalnih kanala, a ne preko ličnih profila ili stranačkih platformi.
- 4. Unaprijediti internu koordinaciju između institucija.**
Ujednačenost i usklađenost informacija smanjuje rizik od kontradiktornih saopštenja i povećava povjerenje javnosti.
- 5. Uspostaviti institucionalne jedinice ili koordinate za AI i digitalnu bezbjednost.**
Ove jedinice bi pratile manipulativne kampanje, procjenjivale rizike i razvijale protokole za reagovanje na deepfake i druge AI sadržaje.
- 6. Razviti jasne politike zaštite starijih građana od digitalnih manipulacija.**
Sistematska edukacija, kampanje i saradnja sa lokalnim zajednicama mogu smanjiti ranjivost ove populacije.

Preporuke za medije

- 1. Fokusirati se na provjeru činjenica i izbjegavati senzacionalizam, posebno u kriznim situacijama.**
Prioritet treba biti tačnost, a ne brzina objave.
- 2. Razvijati inovativne formate prilagođene mladima – kratki video sadržaji, podcasti, objašnjavački formati, interaktivne priče.**
Ovo je važno kako bi se zadržala pažnja generacije koja dominantno koristi digitalne platforme.
- 3. Jačati specijalizaciju novinara za bezbjednosne, digitalne i AI teme.**
Novinari koji razumiju tehnološke rizike mogu bolje izvještavati o kompleksnim digitalnim fenomenima.

- 4. Unaprijediti profesionalnu solidarnost i zajedničke standarde.**
Mediji bi trebalo da razviju zajedničke protokole za reagovanje na manipulativne kampanje i pritiske.
- 5. Poboljšati transparentnost vlasništva, uređivačke politike i izvora finansiranja.**
To doprinosi povjerenju javnosti i suzbijanju percepcije pristrasnosti.

Preporuke za civilni sektor i akademsku zajednicu

- 1. Sprovesti sistemske programe medijske i digitalne pismenosti.**
Ovo obuhvata edukacije u školama, zajednicama i programima za starije, sa fokusom na prepoznavanje manipulativnih narativa i algoritamskih uticaja.
- 2. Razvijati saradnju između istraživača, novinara i institucija oko teme AI i malignih narativa.**
Interdisciplinarni pristup omogućava brže prepoznavanje rizika i razvoj stručnih rješenja.
- 3. Jačati kapacitete za nezavisnu analizu dezinformacionih kampanja.**
Civilni sektor može razvijati monitoring platforme, izvještaje i istraživanja koja doprinose javnoj debati.
- 4. Podržati istraživačko novinarstvo usmjereno na digitalne rizike.**
Ovo uključuje grantove, obuke i zajedničke projekte koji prate fenomen deepfake, bot mreža i koordinisanog digitalnog ponašanja.
- 5. Razvijati lokalne inicijative koje podstiču građanski aktivizam i solidarnost.**
Ove inicijative mogu pomoći u obnovi povjerenja među građanima i povećanju njihove otpornosti na manipulaciju.

Preporuke ukazuju na potrebu za koordinisanim djelovanjem između institucija, medija, civilnog sektora i akademske zajednice. Samo zajednički pristup može odgovoriti na savremene izazove: polarizovan medijski prostor, manipulativne digitalne narative, politizovanu komunikaciju institucija i nizak nivo povjerenja građana.

MEDIJI, INFORMATIVNI INTEGRITET I PROFESIONALNI STANDARDI

Mediji u Crnoj Gori djeluju u okruženju koje karakterišu politički i ekonomski pritisci, ograničeni institucionalni kapaciteti, fragmentisana medijska scena i prisustvo dezinformacija. U takvim okolnostima, informativni integritet postaje ključno pitanje ne samo profesionalizma, već i demokratske stabilnosti. Svrha ovog dijela izvještaja je da identifikuje izazove, opiše posljedice po javno informisanje i ponudi praktične preporuke za profesionalno, odgovorno i etičko izvještavanje.

KLJUČNI IZAZOVI KOJE SU PREPOZNALI UČESNICI FOKUS GRUPA

- Nedostupnost informacija i selektivna komunikacija iz institucija
- Pristrasno i polarišuće izvještavanje u dijelu medijske scene
- Senzacionalizam umjesto javnog interesa
- Oslanjanje na političke izvore umjesto na dokumenta i dokaze
- Dezinformacije, manipulacije i neprovjereni narativi na društvenim mrežama
- Slaba povezanost medija i civilnog sektora kada su u pitanju ljudska prava, ranjive grupe i institucionalna odgovornost

ANALIZA STANJA INFORMATIVNOG INTEGRITETA I MEDIJSKOG OKRUŽENJA U CRNOJ GORI

Medijski prostor u Crnoj Gori karakterišu istovremeno tri procesa: politička instrumentalizacija informacija, visoka konkurencija za pažnju publike i nedovoljno razvijeni mehanizmi zaštite profesionalnih standarda. U takvom okruženju dolazi do erozije povjerenja u medijske sadržaje, pri čemu građani često ostaju bez jasne orijentacije o tome koje informacije su pouzdane, a koje služe interesima pojedinih centara moći. To direktno utiče na kvalitet javne debate i kapacitet društva da formira političke stavove zasnovane na činjenicama.

Iako se profesionalno novinarstvo u dijelu redakcija održava uprkos pritiscima, strukturalni problemi ostaju vidljivi: nedostatak sistemske zaštite novinara, ekonomijska zavisnost medija od oglašivačkih i političkih struktura, kao i fragmentacija informacija kroz društvene mreže. Ovo rezultira time da se tematske oblasti od javnog interesa institucionalna odgovornost, socijalna politika, ranjive grupe, javni resursi često tretiraju površno i bez konteksta, dok se prednost daje konfliktu, personalizaciji i političkoj dramaturgiji.

Posebno je evidentan problem izvještavanja o marginalizovanim i ranjivim grupama. U praksi se često primjećuje terminologija koja je stigmatizujuća ili zasnovana na stereotipima, što dodatno reprodukuje društvene predrasude umjesto da ih razgrađuje. Nedostatak jasnih redakcijskih politika otvara prostor za neujednačeno izvještavanje, pa se pojavljuju sadržaji koji, nenamjerno ili svjesno, narušavaju principe ljudskog dostojanstva i prava na privatnost. Time se narušava i pravilo da je javni interes iznad senzacionalizma.

Istovremeno, širenje dezinformacija i manipulativnog sadržaja putem digitalnih platformi stvara dodatni pritisak na profesionalne medije, koji su često primorani da se takmiče sa viralnošću umjesto sa kvalitetom. U odsustvu jačih mehanizama samoregulacije i jasnog sistema odgovornosti, ne postoji instrument koji efikasno sprečava kruženje netačnih narativa, niti obaveza da se greške formalno isprave.

U takvom kontekstu, ključni izazov postaje uspostavljanje **kulture odgovornog informisanja** u kojoj su standardi, etičke prakse i provjera činjenica osnovni kriterijum, a ne dodatna opcija. Mediji i civilno društvo imaju zajednički interes u tom procesu: zaštita javnog interesa, sigurnosti izvora i profesionalne distance prema centrima političkog uticaja.

ZAKLJUČAK

Profesionalni standardi u crnogorskim medijima postoje, ali njihova primjena nije sistemska već selektivna. Razlika između medija koji brane javni interes i onih koji brane određene narative postaje sve vidljivija. Bez jasnih institucionalnih garancija, edukacije i mehanizama provjere, informativni integritet ostaje ranjiv na političke uticaje, ekonomske pritiske i digitalne manipulacije.

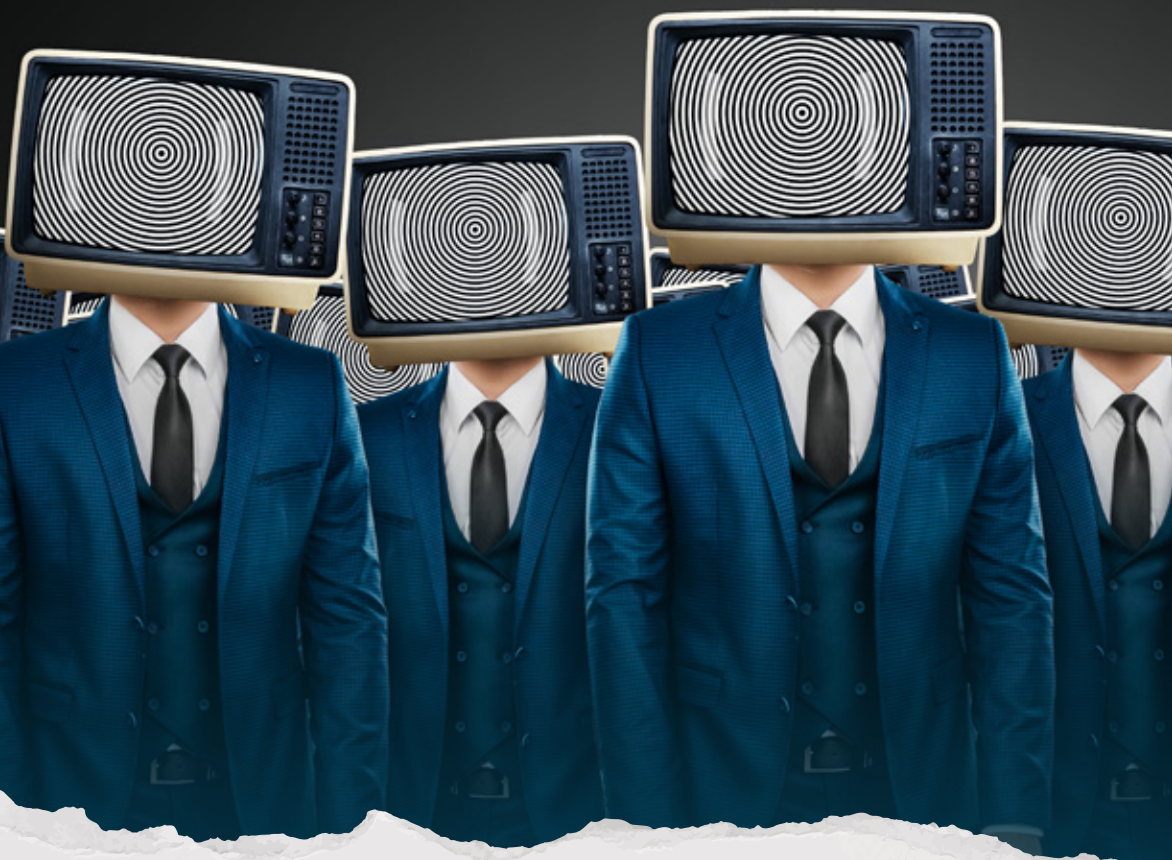

mina.
crnogorska
novinska
agencija

CEDEM
CENTAR ZA DEMOKRACIJU I LJUDSKA PRAVA

INTEGRATED REPORT OF ETHICAL REPORTING

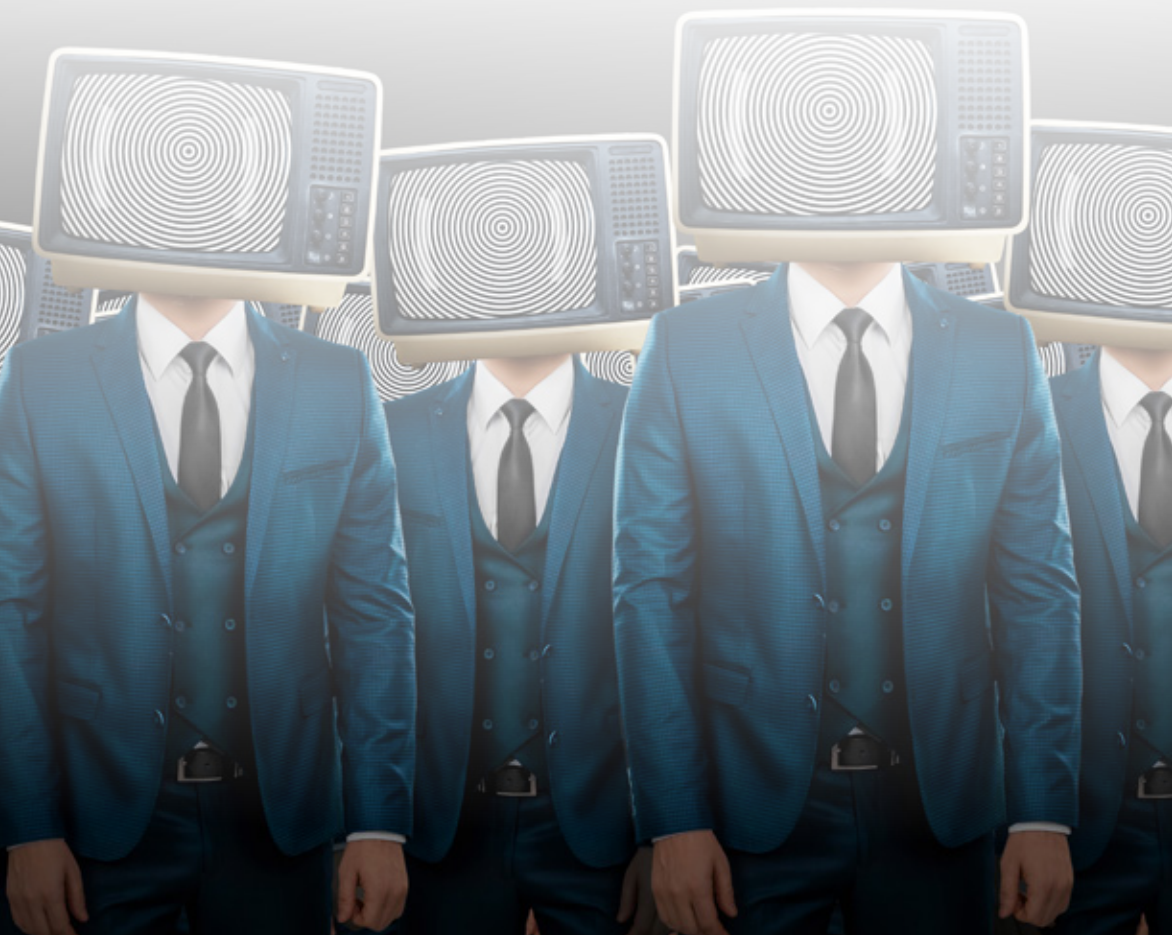

mina.
crnogorska
novinska
agencija

CEDEM
CENTAR ZA DEMOKRATIJU I LJUDSKA PRAVA

INTEGRATED REPORT OF ETHICAL REPORTING

CONTENTS:

Introduction.....	3
Why Is This Report Important for the Media?	5
Research Methodology	5
Structure of the Synthesized Report.....	6
Rule of Law in Montenegro: Challenges and Guidelines for Media Reporting.....	6
General Recommendations for Strengthening the Rule of Law in Montenegro	6
Rule of Law: Recommendations for Media Reporting.....	8
Human Rights in Montenegro: Challenges and Guidelines for Media Reporting.....	9
Key Research Themes	11
Areas for Improvement.....	11
Specific Recommendations for Advancing Human and Minority Rights in Montenegro	12
Recommendations for Media and Civil Society.....	14
Analysis of Stakeholder Perceptions: Security Sector, Media, and the Public	15
Summary – Key Messages from the Focus Group	16
Recommendations	17
Recommendations for Institutions	17
Recommendations for Media	18
Recommendations for Civil Society and Academia	18
Media, Information Integrity, and Professional Standards	19
Key Challenges Identified by Focus Groups	19
Analysis of Information Integrity and the Media Environment in Montenegro	20
Conclusion	21

INTRODUCTION

This synthesized report is the result of a four-month research process that included four focus groups dedicated to key areas for improving the rule of law, the protection of human rights, and the strengthening of information integrity in Montenegro. The focus groups addressed issues related to the judiciary, human and minority rights, the security sector, and the media environment. Based on the identified challenges and recommendations, the aim of this document is to provide guidelines that can serve as a practical guide for journalists, editors, and media professionals in reporting on these topics in a professional, ethical, and socially responsible manner.

The findings indicate that media freedom, journalists' safety, and institutional accountability are strongly interconnected with broader processes of democratization in society. Although Montenegro's legal framework guarantees freedom of expression and media freedom, in practice journalists face threats, physical attacks, attempts at intimidation, judicial pressure, and economic constraints. Unresolved attacks, including the murder of Duško Jovanović, continue to symbolize impunity and insufficiently effective institutional protection, undermining public trust and weakening the role of the media as a key element of democratic oversight of power.

A similar situation is reflected in the field of human rights, where participants note that legal protection exists at the normative level, but consistent implementation is lacking. According to international reports and regional comparisons, Western Balkan countries, including Montenegro, continue to face a restricted space for the free work of journalists and human rights defenders, which affects the safety of information sources, the capacity for investigative journalism, and public oversight of institutions.

Within the security sector, institutional communication with the public and the media has been identified as one of the most critical issues. Participants clearly pointed to a "conflict of perceptions": while representatives of institutions assess that relations with the media have improved, journalists and representatives of the NGO sector state that communication is often selective, inconsistent, and politicized, and that official information is increasingly disseminated through social media rather than via institutional channels. This model of communication affects public trust and creates space for disinformation, inaccurate narratives, and media manipulation.

The research confirms that the media environment in Montenegro represents not only a professional challenge but also a democratic one: when information is not reliable, accessible, and transparent, citizens cannot make informed decisions, institutions lose legitimacy, and public discourse becomes conflict-driven rather than constructive. For this very reason, the purpose of this document is to, on the basis of identified challenges and recommendations,

offer guidelines that can serve as a practical guide for journalists, editors, and media professionals in reporting on these topics in a professional, ethical, and socially responsible manner.

The focus group findings indicate that the rule of law in Montenegro faces structural and deeply rooted challenges: from the politicization of institutions, selective application of laws, and lack of transparency, to limited institutional capacities and low public trust. Similar patterns are evident in the field of human rights, where, despite the formal alignment of legislation with international standards, their practical implementation remains limited. Issues such as discrimination against minorities, gender inequality, attacks on journalists, insufficient institutional response to violence, and the vulnerability of the LGBT+ community require systemic and coordinated interventions.

An additional challenge is posed by the information environment, in which political pressure, sensationalism, disinformation, and digital manipulation shape public perception and trust in institutions. Focus group participants emphasize that journalists and media outlets often operate in conditions that hinder objective and high-quality reporting—from the unavailability of data to unclear communication protocols within public institutions. At the same time, citizens demonstrate a low level of legal, digital, and media literacy, increasing society's vulnerability to manipulative narratives and disinformation campaigns.

WHY IS THIS REPORT IMPORTANT FOR THE MEDIA?

The role of the media in a democratic society is not limited to transmitting information; it also includes oversight of institutions, protection of the public interest, contribution to public debate, and strengthening society's resilience to manipulation. Professional and accurate reporting on issues related to the judiciary, human rights, security, and crisis situations has a dual significance: it enables citizens to understand processes that affect their daily lives, while simultaneously encouraging institutions to operate more transparently and responsibly.

This report offers a framework that can facilitate journalists' work in complex circumstances. It provides insight into how to identify relevant stakeholders, how to approach sensitive topics, how to avoid sensationalism and the misuse of information, and how to work with data in accordance with ethical and professional standards. Particular emphasis is placed on the challenges of the digital reality—from the misuse of algorithms to the emergence of deepfake content—requiring additional training and new approaches in media practice.

RESEARCH METHODOLOGY

The entire process was conducted through four focus groups, organized as guided yet open discussions lasting approximately two hours per session. For each group, a pre-prepared thematic guide was used, covering the following areas:

- trust in and transparency of institutions
- accountability and oversight in the public policy sector
- institutional communication with the media and access to information
- professional standards in media reporting
- disinformation, malign narratives, and digital manipulation
- safety of journalists, protection of sources, and institutional response
- the role of new technologies and artificial intelligence in the media and security ecosystem

Participants were informed in advance about the purpose of the research and the principle of voluntary participation, with full respect for discussion rules and privacy standards. All sessions were audio recorded exclusively for the purpose of preparing transcripts and conducting further analytical work, with full respect for anonymity and protection of participants' identities.

STRUCTURE OF THE SYNTHESIZED REPORT

The document is designed to combine analytical findings with practical recommendations. The introductory section provides an overview of the key challenges, followed by thematic sections covering:

- The rule of law and the judicial system
- Human and minority rights
- The security sector and information integrity

RULE OF LAW IN MONTENEGRO: CHALLENGES AND GUIDELINES FOR MEDIA REPORTING

These challenges directly affect the quality of public information, as a lack of data, unclear communication protocols, and selective information sharing make it difficult for the media to report comprehensively, accurately, and without bias. Reporting on the judiciary is therefore particularly demanding and requires an understanding of institutional structures, the legislative framework, and potential abuses, as well as the development of journalistic approaches that ensure fact-checking, source balancing, and avoidance of sensationalism. Only in this way can the media provide an objective and contextualized portrayal of the judiciary's work that serves the public interest.

GENERAL RECOMMENDATIONS FOR STRENGTHENING THE RULE OF LAW IN MONTENEGRO

1. Strengthening the Independence of Judicial Institutions

Ensure the full independence of judicial institutions from political influence through the reform of procedures for appointing judges and prosecutors. Transparent processes and the involvement of independent bodies in oversight are crucial for ensuring impartiality and the integrity of the judicial system.

2. Increasing Institutional Transparency

Enhance the transparency of judicial and police institutions through public broadcasting of trials, regular publication of institutional reports, and accessibility of information to citizens. These steps will contribute to greater public trust in institutions.

3. Improving Institutional and Individual Accountability

Introduce stricter accountability mechanisms for judges, prosecutors, and police officers. Disciplinary procedures must be swift and efficient, and violations of professional standards adequately sanctioned to ensure accountability and maintain public trust.

4. Strengthening the Capacity of the Judicial System

Increase technical and human resources in judicial institutions to reduce court backlogs and expedite legal processes. Investment in the training of judges, prosecutors, and police officers is essential for the professionalization of their work.

5. Implementing Comprehensive Anti-Corruption Measures

Reform existing anti-corruption mechanisms to enhance their effectiveness and independence. Priority must be given to prosecuting high-level corruption cases and strengthening citizens' trust in the state's ability to combat corruption.

6. Raising Citizen Awareness of Rights and Available Mechanisms

Increase citizens' legal literacy through national educational campaigns, formal education in schools, and the availability of simple legal guides. This will empower citizens to actively protect their rights.

7. Enhancing Cooperation with Civil Society

Include civil society organizations in reform processes and the oversight of judicial institutions. Their expertise and closeness to citizens can contribute to practical solutions and greater transparency.

8. Strengthening the Integrity of the Judicial System

Develop mechanisms to monitor and evaluate the integrity of judges, prosecutors, and police officers. A focus on ethics and professional standards must become a central part of the judicial system's functioning.

9. Improving International Cooperation

Increase cooperation with international organizations and neighboring countries in combating organized crime and corruption. The exchange of knowledge and resources is key to strengthening the capacity of domestic institutions.

RULE OF LAW: RECOMMENDATIONS FOR MEDIA REPORTING

1. Seek Official Data, Not Just Statements

- Do not rely solely on political statements or press releases.
- Request documents such as court rulings, indictments, statistics, and reports from oversight institutions.
- If an institution refuses to provide data, this in itself is information—record the refusal and clarify the legal basis for access to information.

2. Identify Potential Political Interests

- Recognize when information is timed, selectively released, or framed emotionally.
- Verify who benefits from the narrative being promoted.
- Do not report conflicting statements without the context of their institutional consequences.

3. Maintain the Distinction Between Facts and Judgments

- **Fact:** “Proceedings have been initiated against the official.”
- **Judgment:** “The official is corrupt.”
- Ethical guidelines avoid making judgments without a court ruling or supporting evidence.
- No verdict, no label.

4. Always Explain the Procedure, Not Just the Event

- Citizens often do not understand what happens next.
- A brief explanation of the procedure (who decides, deadlines, available appeals) increases trust in reporting.

5. Be Cautious with Legal Terminology

- Report only what is institutionally accurate: “suspected,” “indicted,” “convicted.”
- Avoid terms such as “guilty/unreliable/corrupt” before a verdict.

6. Focus on the System, Not Just Individual Cases

- A case is the entry point; the system is the topic.
- In every report, include at least one systemic statement: who supervises, which institution monitors, what are the deadlines, and what is the practice in similar cases.

HUMAN RIGHTS IN MONTENEGRO: CHALLENGES AND GUIDELINES FOR MEDIA REPORTING

This section of the report focuses on the state of human and minority rights in Montenegro, with particular emphasis on vulnerable groups and systemic patterns of discrimination. Although the legislative framework is largely aligned with international standards, practical implementation and institutional protection remain limited. Focus group participants highlighted issues in access to justice, insufficiently effective protection mechanisms, selective institutional practices, and a lack of coordination among relevant authorities. Journalists reporting on these topics must balance the public interest with the protection of the identity, dignity, and safety of the individuals they cover.

1. Ethnic Discrimination and Minority Rights

- Roma, Albanians, and Bosniaks face limited access to education, employment, and healthcare.
- Roma communities are particularly vulnerable, with high poverty and unemployment rates, alongside systemic marginalization.
- Legal frameworks exist to protect minority rights, but their implementation is ineffective.

2. Weaknesses in Law Implementation and Institutional Inefficiency

- Human rights laws exist, but their practical application is limited due to administrative barriers and political pressures.
- Judicial processes are slow, and penalties for human rights violations are insufficiently severe.
- There is a lack of effective mechanisms for monitoring and evaluating law enforcement.

3. Media Freedom and Pressures on Journalists

- Journalists reporting on corruption and human rights are often exposed to threats, violence, and censorship.
- Political and economic pressures on media outlets undermine objective reporting.
- Cases of self-censorship and biased reporting persist, reducing the media's role in protecting human rights.

4. Gender Inequality and Violence Against Women

- Femicide and domestic violence remain serious problems, despite laws criminalizing these acts.
- Judicial practice is often lenient toward perpetrators, discouraging women from reporting abuse.
- Women's political and economic participation is low, with persistent gender discrimination in the labor market.

5. LGBT+ Rights

- The LGBT+ community faces legal and social barriers, despite legislative progress.
- High levels of discrimination and violence persist, while institutional responses remain slow.
- A lack of educational programs on LGBT+ rights contributes to negative societal perceptions.

KEY RESEARCH THEMES

1. Assessment of the Legal Framework for Human and Minority Rights

- Existing laws are formally aligned with international standards, but implementation remains a major challenge.
- Political and administrative pressures hinder the effective application of regulations.

2. Challenges in Law Implementation

- Poor coordination between institutions and the absence of mechanisms to monitor law enforcement.
- Political will is a key factor determining the extent to which laws are applied.

3. Role of the Media and Civil Society

- Non-governmental organizations play a crucial role in promoting human rights but face financial and political pressures.
- Professionalization of the media and ethical reporting are essential for raising awareness about human rights.

4. Social and Cultural Barriers

- Patriarchal norms and stereotypes hinder the realization of rights for women, LGBT+ individuals, and minorities.
- The education system provides insufficient opportunities for human rights education.

5. Institutional Pressures and Law Implementation Issues

- Political pressures lead to selective application of laws.
- Employees in state institutions fear initiating cases related to human rights violations.

AREAS FOR IMPROVEMENT

- Strengthening law implementation through stricter enforcement and more effective institutional oversight.
- Educating public officials and judicial staff on human rights and non-discrimination.
- Empowering NGOs and media outlets to increase their autonomy in human rights work.
- Raising public awareness and educating citizens, particularly youth, about human rights.

SPECIFIC RECOMMENDATIONS FOR ADVANCING HUMAN AND MINORITY RIGHTS IN MONTENEGRO

Based on the analysis of the state of human and minority rights, challenges in law implementation, and suggestions from focus group participants, the following specific recommendations are proposed:

1. Accelerate Legislative Procedures for Human Rights

- To speed up the implementation of human rights legislation, establish specialized parliamentary working groups dedicated to human rights issues, and expedite the review and adoption of legislative initiatives.
- Conduct an urgent review of existing minority rights and anti-discrimination laws to close gaps and resolve inconsistencies in the legal framework.

2. Direct Public Resources to Support Law Implementation

- Establish a dedicated fund to support institutions and organizations working on human rights implementation, including training for public officials and assistance to NGOs providing direct support to marginalized groups.
- Invest in public service capacity for timely law enforcement through training for civil servants, especially in areas concerning the rights of women, minorities, LGBT+ individuals, and persons with disabilities.

3. Integrate Human Rights into Educational Curricula

- Include mandatory human rights education in all primary and secondary school curricula, emphasizing gender equality, anti-racism, and violence prevention, so that young people learn early the importance of respecting human rights and their role in building a socially responsible society.
- Implement human rights and ethics training for teachers and educators across all educational institutions to ensure effective transmission of values and social responsibility.

4. Strengthen the Role of Media in Protecting Human Rights

- Create a platform for collaboration among journalists, NGOs, and government institutions to promote human rights. Journalists should receive training on responsible reporting on human rights, discrimination, and gender equality, while media organizations should be encouraged to adopt and implement ethical reporting codes.
- Increase media transparency and accountability regarding human rights by establishing specialized investigative journalism teams to monitor progress in implementing human rights legislation.

5. Expand Social Rights and Inclusion of Marginalized Groups

- Introduce laws and policies to improve access to employment for persons with disabilities, women, LGBT+ individuals, and Roma communities, including job placement and education that ensures fair competition in the labor market.
- Implement employment quotas for minority and marginalized groups in public and private institutions, with a particular focus on the public sector, to ensure their inclusion in the workforce.

6. Special Measures to Prevent Peer Violence

- Develop and implement specialized school-based violence prevention programs, including education on gender equality, tolerance, and respect for diversity.
- Implement mechanisms for the prompt and effective resolution of peer violence cases, requiring mandatory collaboration between schools, parents, and social services.

7. Increase Rights and Resources for Civil Society Organizations

- NGOs working on human rights protection and anti-discrimination should receive greater financial and institutional support, including grants for projects on human rights education and support for marginalized groups.
- Strengthen civil society capacity through training in advocacy, lobbying, and policy participation, enabling NGOs to play a more active role in lawmaking and policy processes at national and local levels.

8. Establish an Effective System for Monitoring and Evaluating Law Implementation

- Set up an independent body to monitor the implementation of human rights laws, report regularly on progress, identify challenges, and recommend corrective measures.
- This body should have the authority to initiate investigations into human rights violations and propose appropriate sanctions for non-compliance.

9. Promote International Cooperation in Human Rights

- Montenegro should continue collaborating with international organizations such as the European Union, the United Nations, and other global bodies to strengthen its human rights framework and ensure compliance with international standards.
- Participation in international human rights initiatives and programs can raise awareness domestically and provide additional resources for implementing reforms.

10. Encourage Civic Responsibility and Participation

- Citizens should be more actively involved in decision-making processes related to human rights at both local and national levels. Public consultations on key legislative issues and mechanisms for direct communication between citizens and decision-makers are recommended.
- Empowering citizens to identify and address human rights violations in their communities through training and public campaigns contributes to building a society that actively protects its own rights and those of others.

RECOMMENDATIONS FOR MEDIA AND CIVIL SOCIETY

1. Promoting Professionalism in Journalism and Independent Investigative Reporting

- Reporting on marginalized and vulnerable groups should follow a human rights–based approach rather than sensationalism, emphasizing dignity, identity protection, and the public interest.
- Use accurate, professional, and non-normative terminology, especially when referring to ethnic, religious, gender, sexual, and social minorities, avoiding terms that stigmatize, pathologize, or generalize.
- Clearly distinguish between institutional statements and assessments or interpretations, and explicitly indicate when information is unverified.
- Develop independent fact-checking practices and systematically verify sources reporting on human rights violations or discrimination.
- Avoid portraying marginalized groups solely as victims; include their perspectives, agency, and the concrete solutions they advocate.

2. Strengthening the Role of NGOs in Monitoring Human Rights

- Connect media outlets and the NGO sector through thematic briefings, databases, and expert commentary to give journalists access to verified information and analytical resources.
- Civil society can support newsrooms by producing terminology guides, or language guidelines, particularly in areas such as gender-based violence, disability rights, LGBT+ issues, Roma, migrants, and victims of human trafficking.
- Facilitate rapid data sharing and analysis between NGOs and journalists through rapid-response mechanisms for urgent cases of discrimination, violence, or institutional failure.
- Support journalists with training on reporting with respect for privacy, identity protection, source safety, and informed consent.

ANALYSIS OF STAKEHOLDER PERCEPTIONS: SECURITY SECTOR, MEDIA, AND THE PUBLIC

This section examines the functioning of security institutions, their role in preserving democratic order, and challenges affecting internal stability and public safety. Focus group participants highlighted the need for increased oversight of security services, more transparent public communication, and clearer communication protocols with the media.

In addition to traditional security threats, modern challenges such as digital manipulation, information operations, and targeted disinformation campaigns were identified. Media outlets play a crucial role in preventing sensationalism and ensuring accurate, balanced reporting.

Research Excerpt

This summary presents the key messages and findings from the “Security and Defense” focus group. The points are concisely formulated to highlight the most important insights, challenges, and recommendations emerging from the discussion. The summary provides an overview of the security sector, institutional communication with the public, the role of media, disinformation phenomena, and the impact of new technologies.

Summary – Key Messages from the Focus Group

- 1. Security institutions face a gap between transparency and public trust.**
Although some institutions strive to be more open, citizen trust remains fragile and often based on personal experiences or individuals rather than stable institutional capacities.
- 2. Political influence and party-based staffing remain major obstacles to professionalization and perceived integrity.**
Participants emphasized that without genuine depoliticization, progress in public trust and the quality of security agencies’ work is unlikely.
- 3. Institutional communication with the media remains one of the biggest challenges**
Discussions highlighted inconsistencies, frequent delays, selective disclosure, and the shifting of official information to social media, making professional reporting difficult and reducing public trust.
- 4. The media sector is experiencing a strong erosion of professional standards.**
Sensationalism, political instrumentalization, rapid digital formats, and a lack of solidarity among media outlets contribute to low public trust and reduced information quality.
- 5. Disinformation and malign narratives pose a growing security risk.**
Participants noted that manipulative narratives often combine accurate and partially accurate information, making them particularly dangerous and hard to detect.

6. Algorithmic environments and digital platforms shape the information space and influence public perception.

It was particularly noted that both older and younger populations are highly exposed to manipulation due to low digital literacy and the prevalence of superficial, emotionally charged content.

7. Artificial intelligence presents new risks but also opportunities for improvement.

AI technologies enable sophisticated manipulation (e.g., deepfakes, micro-targeting) but can also assist in identifying narratives, data analysis, and strengthening investigative journalism. Participants stressed the need for Montenegro to systematically develop institutional capacities to address these challenges.

8. Low civic and media literacy reduces societal resilience.

Participants recognized the need for long-term education programs, especially targeting youth and older adults, to enhance citizens' ability to distinguish credible sources and understand the broader social context of information.

Conclusion from the Focus Group

Strengthening trust, professionalization, and institutional accountability in the security and media sectors is possible only through coordinated action among institutions, media, civil society, and academia. Key challenges—politicization, inconsistent communication, disinformation, and AI impacts—require integrated, long-term, and systemic approaches. The focus group confirmed that improving the security environment and information integrity is a strategic priority for Montenegro's democratic development.

RECOMMENDATIONS

Based on the key findings of the focus group, recommendations are directed toward institutions, media, civil society, and academia. These recommendations focus on operational, concrete, and feasible measures to enhance transparency, strengthen professional standards, and improve societal resilience against manipulative narratives and digital risks.

Recommendations for Institutions

- 1. Establish clear and consistent communication protocols during crises.**
Define information flows, responsible personnel, and response deadlines in advance to prevent confusion, contradictory messages, and delays.
- 2. Strengthen capacities for proactive transparency in the security sector.**
Institutions should publish information and reports proactively, not just in response to media pressure or scandals.
- 3. Reduce politicization of institutional communication.**
Official information should be published through institutional channels rather than personal accounts or partisan platforms.
- 4. Enhance internal coordination between institutions.**
Consistency and alignment of information reduce the risk of contradictory statements and increase public trust.
- 5. Establish institutional units or coordinators for AI and digital security.**
These units would monitor manipulative campaigns, assess risks, and develop protocols for responding to deepfakes and other AI-generated content.
- 6. Develop clear policies to protect older citizens from digital manipulation.**
Systematic education, campaigns, and collaboration with local communities can reduce the vulnerability of this population.

Recommendations for Media

- 1. Focus on fact-checking and avoid sensationalism, especially during crises.**
Accuracy should be prioritized over speed of publication.
- 2. Develop innovative formats tailored to youth—short videos, podcasts, explainer formats, interactive stories.**
This helps maintain the attention of generations that predominantly use digital platforms.
- 3. Strengthen journalist specialization in security, digital, and AI topics.**
Journalists who understand technological risks can report more effectively on complex digital phenomena.
- 4. Enhance professional solidarity and shared standards.**
Media outlets should develop joint protocols for responding to manipulative campaigns and pressures.
- 5. Improve transparency of ownership, editorial policies, and funding sources.**
This contributes to public trust and mitigates perceptions of bias.

Recommendations for Civil Society and Academia

1. Implement systemic media and digital literacy programs.

This includes education in schools, communities, and programs for older adults, focusing on recognizing manipulative narratives and algorithmic influences.

2. Develop collaboration between researchers, journalists, and institutions on AI and malign narratives.

An interdisciplinary approach enables faster identification of risks and the development of expert solutions.

3. Strengthen capacities for independent analysis of disinformation campaigns.

Civil society can create monitoring platforms, reports, and research that contribute to public debate.

4. Support investigative journalism focused on digital risks.

This includes grants, training, and joint projects monitoring phenomena such as deepfakes, bot networks, and coordinated digital behavior.

5. Develop local initiatives promoting civic activism and solidarity.

Such initiatives can help rebuild trust among citizens and increase resilience against manipulation.

These recommendations emphasize the need for coordinated action among institutions, media, civil society, and academia. Only a collaborative approach can address contemporary challenges: a polarized media space, manipulative digital narratives, politicized institutional communication, and low levels of public trust

MEDIA, INFORMATION INTEGRITY, AND PROFESSIONAL STANDARDS

Media in Montenegro operate in an environment marked by political and economic pressures, limited institutional capacity, a fragmented media landscape, and the presence of disinformation. In these conditions, information integrity becomes crucial not only for professionalism but also for democratic stability. This section identifies challenges, describes their impact on public information, and provides practical recommendations for professional, responsible, and ethical reporting.

KEY CHALLENGES IDENTIFIED BY FOCUS GROUPS

- Limited access to information and selective communication from institutions.
- Biased and polarizing reporting in parts of the media landscape.
- Sensationalism over public interest.
- Reliance on political sources instead of documents and evidence.
- Disinformation, manipulation, and unverified narratives on social media.
- Weak connection between media and civil society regarding human rights, vulnerable groups, and institutional accountability.

ANALYSIS OF INFORMATION INTEGRITY AND THE MEDIA ENVIRONMENT IN MONTENEGRO

The Montenegrin media space is shaped by three simultaneous processes: political instrumentalization of information, high competition for audience attention, and underdeveloped mechanisms for protecting professional standards. This environment erodes trust in media content, leaving citizens without clear guidance on which information is reliable and which serves the interests of specific power centers. This directly affects the quality of public debate and society's ability to form fact-based political opinions.

Although professional journalism persists in parts of the media despite pressures, structural problems remain: lack of systemic protection for journalists, economic dependence on advertising and political structures, and the fragmentation of information across social media. This results in superficial reporting on public-interest topics such as institutional accountability, social policy, vulnerable groups, and public resources, while emphasis is placed on conflict, personalization, and political dramaturgy.

A particular issue is reporting on marginalized and vulnerable groups. Stigmatizing or stereotypical terminology is often used in practice, reproducing societal prejudices rather than dismantling them. The absence of clear editorial policies allows inconsistent reporting, which can inadvertently or intentionally violate principles of human dignity and the right to privacy, undermining the rule that public interest should take precedence over sensationalism.

Simultaneously, the spread of disinformation and manipulative content on digital platforms adds pressure on professional media, which must compete for virality rather than quality. Without stronger self-regulation mechanisms and a clear accountability system, there is no effective instrument to prevent the circulation of false narratives or an obligation to formally correct errors.

In this context, the central challenge becomes establishing a culture of responsible reporting, where standards, ethical practices, and fact-checking are fundamental criteria rather than optional practices. Media and civil society share a common interest in this process: protecting the public interest, source security, and maintaining professional distance from centers of political influence.

CONCLUSION

Professional standards exist in Montenegrin media, but their application is not systemic and remains selective. The distinction between media defending public interest and those promoting specific narratives is increasingly visible. Without clear institutional guarantees, education, and verification mechanisms, information integrity remains vulnerable to political influence, economic pressures, and digital manipulation.

